

مهدویت در منابع اهل سنت

فاطمه مجاهد^۱، طاهره سپهریان^۲

چکیده

اندیشه مهدویت باور سترگی است که ریشه در اعماق تاریخ دارد. جریان خروشان این تفکر در بستر ادیان و مذاهب و فرهنگ بشری انبوهی از آگاهی‌ها، آرمان‌ها و تخیلات را فراهم کرده است. امید به ظهور منجی در باور هر شخص بدون در نظر داشتن عقیده و مذهب وجود دارد. در اسلام نیز از این نوع روایات در بین شیعه و اهل سنت وجود دارد. براساس این دسته از روایات، ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف تحقق‌یافتنی است، ریشه جور و ظلم را پاک می‌کند، زمین را پراز عدال و داد خواهد کرد و جهان را به مدینه فاضله تبدیل می‌کند. اکنون این سؤال پیش می‌آید که عقیده و نظر اهل سنت درباره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف چیست؟ مقاله حاضر جایگاه مهدویت در میان مسلمانان، متون روایی اهل سنت، زمینه‌های ظهور حضرت، نشانه‌های ظهور، محل ظهور و تعداد یاران ایشان را بررسی می‌کند. باید گفت این عقیده به عنوان یک باور اسلامی و نه شیعی در آثار و نوشته‌های حدیثی و تاریخی اسلامی وجود دارد.

واژگان کلیدی: حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، مهدویت، احادیث و روایات، تواتر احادیث، نشانه‌های ظهور.

۱. مقدمه

امید به ظهور منجی از دیرباز در ذهن بشر وجود داشته است؛ زیرا انسان‌ها همواره دنبال چیزی بهتر از آنچه در اختیار دارند، هستند. انسان‌ها به دنبال شخصی هستند که همچون خورشیدی فروزان،

۱. دانش‌پژوه کارشناسی تاریخ اسلام، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه‌المصطفی عجل الله تعالی فرجه الشریف العالمیه، افغانستان.

۲. مدرس گروه علمی-تربیتی مطالعات اسلامی، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه‌المصطفی عجل الله تعالی فرجه الشریف العالمیه، ایران.

ابراهیم تاریک زندگی را کنار بزند و مرهمی بر دردها باشد. این دغدغه همواره وجود داشته است که آیا کسی هست که انسان را از مشکلات و سختی‌های زندگی مادی و معنوی رهایی بخشد. آیا کسی وجود دارد تا پاسخ ظلم ظالمان را بدهد. اینکه آن شخص چه کسی است. چه زمانی می‌آید. چه اتفاقی در آن هنگام رخ می‌دهد. غیبت تا چه زمانی ادامه دارد. چه کسانی در زمان ظهور حضور دارند. باورداشت مهدویت و اندیشه ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف برخلاف تصور عده‌ای نه تنها اختصاص به شیعه ندارد بلکه بخش مهمی از عقاید اسلامی است که براساس بشارت‌های حضرت محمد صلی الله علیه و آله میان تمام فرقه‌ها و مذاهب اسلامی شکل گرفته است. کوتاهی و کم‌توجهی در این امر مقدس و خطیر از یک سو زمینه‌ساز بروز خرافات و سطحی‌نگری و از سوی دیگر موجب دردست‌گرفتن این مسئله مهم توسط افراد منحرف یا بی‌سواد شده است. هرچند علما و دانشمندان عامه و خاصه به این امر مهم پرداخته‌اند و آثار زیاد و قابل توجهی از آنان به یادگار باقی مانده است، اما همچنان این عرصه نیازمند بازشناسی و به‌روزرسانی نوین است و مقاله حاضر درصدد بررسی موضوع مهدویت در منابع اهل سنت است. با دقت در منابع اهل سنت و مقایسه آن با عقاید شیعه می‌توان به راحتی به این نتیجه رسید که عقاید و باورها در زمینه ظهور، غیبت انتظار حضرت تا چه اندازه به عقاید تشیع نزدیک است و در موارد جزئی با هم اختلاف دارند.

۲. معرفی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

۲-۱. نسب‌شناسی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

جوینی شافعی از ابن عباس نقل کرده است که می‌گوید رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «علی ابن ابی طالب علیه السلام امام امت من است و جانشین من در میان آنهاست و از فرزندان اوست. قائم منتظری است که زمین را پراز عدل و داد می‌کند همچنان که پراز ظلم و ستم خواهد شد». (جوینی خراسانی، ۱۴۰۰، ۲/۳۲۷) نام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مانند نام رسول خدا صلی الله علیه و آله است و این واقعیت از پیش مشخص شده است و حدیث‌های فراوانی به آن تصریح دارد. ابوداوود، صدوق، طبرانی، ابن کثیر، ابن اثیر، محقق اربلی، گنجی شافعی، سیوطی، متقی هندی و دیگر مؤلفان آن را با عبارت‌های گوناگون آورده‌اند. در سنن ابوداوود دو حدیث

به این مضامین آمده است و دلالت دارد بر اینکه امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از نظر اخلاق و رفتار و سیره همچون رسول خدا صلى الله عليه وآله است. ابوداوود در سنن خود از ام السلمه از پیامبر صلى الله عليه وآله حدیث مفصلی درباره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و علائم آخرالزمان نقل می‌کند و می‌فرماید: «و يعمل فی الناس بسنه نبیهم؛ و مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف میان مردم به سنت پیامبرشان عمل می‌کند». (سجستانی، ۱۴۱۰، ۲/ بی‌تا؛ سجستانی، ۱۴۱۰، ۴/ ۱۷۵) یعنی اخلاق و رفتار او اخلاق و رفتار پیامبر صلى الله عليه وآله است. در *نخایر العقبی* از رسول خدا صلى الله عليه وآله چنین نقل شده است: «لو لم یبقی من الدنیا الا یوم واحد، لطول الله ذلک الیوم حتی یبعث رجلا من ولدی اسمہ کاسمی؛ اگر از عمر دنیا جز یک روز باقی نماند خداوند آن روز را آن قدر طولانی کند تا اینکه یکی از فرزندان من ظهور کند که هم‌نام من است» (طبرانی، ۱۴۰۶، ۱۳۵/۱۰). سیوطی از طبرانی نقل می‌کند که وی با اسنادش از عبدالله عمر و او از رسول خدا صلى الله عليه وآله نقل کرده است که آن حضرت دست امام علی عجل الله تعالی فرجه الشریف را گرفت و فرمود: «سیخرج من صلب هذا فتی یملا الارض قسطا و عدلا؛ از نسل این، جوانی ظهور خواهد کرد که زمین را پراز عدل و داد می‌کند» (سیوطی، بی‌تا، ص ۱۰۰).

۲-۲. نشانه‌های ظاهری

آنچه از روایات مختلف به دست می‌آید این است که امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در سنی ظهور خواهد کرد که از لحاظ رشد جسمی به سرحد کمال انسانی رسیده است و بیشتر روایات گویای آن هستند که سن ایشان در حدود و شکل مردی چهل ساله یا نزدیک به چهل است. قطب راوندی نقل کرده است: «علامته ان یکون شیخ المسن، شاب المنظره، حتی ان الناظر الیه لیحسبه ابن اربعین سنة او ما دونها؛ نشانه قائم ما هنگام خروج این است که از لحاظ سن، کهنسال، ولی از نظر چهره، جوان می‌باشد که تماشاگری گمان می‌برد که او چهل ساله یا نزدیک به آن است» (جوینی خراسانی، ۱۴۰۰، ۵۶۵/۲). رخسار نورانی که در اولیای الهی سراغ می‌رود در کامل‌ترین شکلش برای موعود بشر ذکر شده است تا آنجا که تألو و درخشندگی رخ وی بر همگان مشهود است: «المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف من ولدی کانه کوب دری؛ مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از فرزندان من است و چهره‌اش همانند ستاره‌ای درخشان می‌باشد» (اریلی، ۱۴۲۱، ۲۵۹/۳).

۳-۲. امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف در منابع اهل سنت

ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه می گوید: «قد وقع اتفاق الفريقين من المسلمين اجمعين على ان الدنيا والتكليف لا ينقضى الا عليه؛ اتفاق سنی و شیعه بر این است که دنیا و تکلیف، منقضی و تمام نشود مگر بر آن حضرت؛ یعنی بعد از ظهور آن حضرت». (ابن ابی الحدید، ۱۳۸۵، ص ۵۳۵) بسیاری از مشایخ و حفاظ اهل سنت مانند صبان در اسعاف الراغبین، شبلنجی در نور الابصار، شیخ عبدالحق در لمعا به نقلی که در حاشیه سنن ترمذی است. ابی الحسین آبری به نقل صواعق، ابن حجر سید احمد بن سید زینی دحلان مفتی شافعیه در الفتوحات الاسلامیه، حافظ در فتح الباری، شوکانی در التوضیح به نقل غایه المأمول، گنجی شافعی در البیان، شیخ منصور علی ناصف در غایه المأمول، استاد احمد محمد صدیق در ابراز الوهم المکنون به تواتر در روایات وارده درباره مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف و صفات و علایم آن حضرت مثل اینکه زمین را پیر از عدل و داد کند و از اهل بیت پیغمبر صلی الله علیه و آله و اولاد حضرت فاطمه علیها السلام و فرزندان امام حسین علیه السلام است، تصریح کرده اند.

- اسعاف الراغبین، باب ۲، ص ۱۴۰، طبع مصر.
- نور الابصار: ص ۱۵۵، طبع مصر.
- حاشیه سنن ترمذی، ۴۶/۲، طبع دهلی.
- الصواعق المحرقة، ص ۹۹، طبع مصر.
- الفتوحات الاسلامیه، ۲۱۱/۲، طبع مصر.
- غایه المأمول، ۳۸۲/۵.

۴-۲. متون روایی اهل سنت مربوط به امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف

۱-۴-۲. کتب عمومی

در کتب عمومی به موضوع مهدویت مانند بسیاری از مطالب دیگر به تناسب اشاره شده است. از جمله موضوعاتی که در این روایات آمده است، می توان به موارد ذیل اشاره کرد: حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف از نسل پیامبر صلی الله علیه و آله و امام علی علیه السلام و حضرت فاطمه علیها السلام، خصایص حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف زندگی، سیرت آن حضرت، چگونگی ظهور و تشکیل حکومت ایشان. از جمله این کتابها می توان به موارد ذیل اشاره کرد:

اول) المصنف عبدالرزاق

این کتاب اثر ابوبکر عبدالرزاق بن همام صنعانی است. وی در این کتاب فصلی را با عنوان باب المهدی عَلَيْهِ السَّلَام وَرَحْمَةُ السَّمَوَاتِ گشوده است و در آن بیش از ده حدیث نقل کرده است. این احادیث از شماره ۲۰۷۶۹ آغاز و تا شماره ۲۰۷۷۹ ادامه دارد. وی پس از این باب با عنوان باب اشراف الساعه به برخی موضوعات دیگر اشاره کرده است. این اولین کتاب از اهل سنت است که احادیث مربوط به حضرت مهدی عَلَيْهِ السَّلَام وَرَحْمَةُ السَّمَوَاتِ را به شکلی منظم گردآورده است.

دوم) مسند احمد بن حنبل

احمد بن حنبل ابوعبدالله الشیبانی از پیشوایان چهارگانه اهل سنت است. وی در کتاب مسند احادیث مختلف و متعددی را درباره حضرت مهدی عَلَيْهِ السَّلَام وَرَحْمَةُ السَّمَوَاتِ ذکر کرده است. این احادیث به ضمیمه کتاب *البیان فی اخبار صاحب الزمان* عَلَيْهِ السَّلَام وَرَحْمَةُ السَّمَوَاتِ و در مجموعه‌ای با نام *احادیث المهدی* عَلَيْهِ السَّلَام وَرَحْمَةُ السَّمَوَاتِ من مسند احمد بن حنبل به چاپ رسیده است. در این مجموعه ۱۳۶ حدیث از مسند احمد استخراج و در موضوعات زیر تنظیم شده است: ۳۵ حدیث با عنوان الخلفا اثنی عشر، ۳۵ حدیث در بیان علامات الظهور، ۲۶ حدیث با عنوان ظهور المهدی عَلَيْهِ السَّلَام وَرَحْمَةُ السَّمَوَاتِ، ۶ حدیث با عنوان المهدی عَلَيْهِ السَّلَام وَرَحْمَةُ السَّمَوَاتِ من عتره رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ۴ حدیث با عنوان یواطی اسمہ اسم رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ۱۴ حدیث با عنوان نزول عیسی عَلَيْهِ السَّلَام و الامام المهدی عَلَيْهِ السَّلَام وَرَحْمَةُ السَّمَوَاتِ و ۴۰ حدیث هم با عنوان لا تزال طائفه یقاتلون علی الحق الی ان یأتی امرالله. در میان کتاب‌های نخستین حدیثی، مسند احمد بیشترین حدیث را ذکر کرده است (حسینی جلالی، ۱۴۰۹، ص ۶۸).

سوم) مختصر تاریخ دمشق ابن عساکر بن منظور

از جمله منابع گسترده در حوزه تاریخ، اثر ماندگار ابن عساکر با نام *تاریخ دمشق* است که ابن منظور برای بهره‌گیری آسان از این کتاب آن را خلاصه کرده و با نام *مختصر تاریخ دمشق* منتشر کرده است. وی دست کم هجده حدیث مربوط به امام مهدی عَلَيْهِ السَّلَام وَرَحْمَةُ السَّمَوَاتِ را در جاهای مختلفی از این اثر گردآورده است. حتمی بودن ظهور، از اهل بیت پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بودن، هم‌نام بودن امام مهدی عَلَيْهِ السَّلَام وَرَحْمَةُ السَّمَوَاتِ با

پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، برکات عصر ظهور، مدت زمان حاکمیت حضرت مهدی عَجَّلَ اللهُ فَرَجَهُ الشَّرِيفَ و نشانه‌های ظهور، برخی از موضوعات مندرج در این روایات است.

۲-۵. کتاب‌های حدیثی ویژه حضرت مهدی عَجَّلَ اللهُ فَرَجَهُ الشَّرِيفَ

۲-۵-۱. بیان فی اخبار صاحب الزمان عَجَّلَ اللهُ فَرَجَهُ الشَّرِيفَ

ابو عبدالله محمد گنجی شافعی احادیث مربوط به حضرت مهدی عَجَّلَ اللهُ فَرَجَهُ الشَّرِيفَ و خصایص و ویژگی‌های او را با ترتیب خاص و در ابواب منسجم در این کتاب ذکر کرده است. وی در مقدمه کتابش برای رد اتهام شیعی بودن عقیده مهدویت و اثبات آن به عنوان یک موضوع اسلامی اذعان می‌کند که در این کتاب تنها حدیثی را آورده است که از طریق اهل سنت روایت شده و از ذکر روایات شیعی پرهیز کرده است. او مجموع این هفتاد حدیث را در ۲۵ باب منظم کرده است و حتی به بعضی جزئیات مربوط به حضرت مهدی عَجَّلَ اللهُ فَرَجَهُ الشَّرِيفَ نیز اشاره کرده است. از جمله: فی ذکر خروجه فی آخر الزمان، فی قوله عَجَّلَ اللهُ فَرَجَهُ الشَّرِيفَ المهدی عَجَّلَ اللهُ فَرَجَهُ الشَّرِيفَ فی عترتی من ولد الفاطمه عَاطِيَةَ، فی امر النبی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بمبايعه مهدی عَجَّلَ اللهُ فَرَجَهُ الشَّرِيفَ، فی مقدار ملکه بعد ظهوره (گنجی شافعی، ۱۴۲۱، ص ۱۹).

۲-۵-۲. اربعون حدیث

ابونعیم اصفهانی از دانشمندان به نام اهل سنت آثار و تألیفات فراوانی دارد. کتاب اربعون حدیث اکنون در دسترس نیست و اربلی در کتاب کشف الغمه فی معرفه الائمه آن را آورده است. وی قبل از ذکر احادیث چنین گفته است: «من چهل حدیثی را که ابونعیم اصفهانی آنها را درباره حضرت مهدی عَجَّلَ اللهُ فَرَجَهُ الشَّرِيفَ جمع‌آوری کرده است به طور کامل همان گونه که وی ذکر کرده است، آوردم و به راوی از رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اکتفا کردم» (اربلی، ۱۴۲۱، ۳/۲۵۵).

۳. ویژگی‌ها و شرایط ظهور

۳-۱. حتمی بودن ظهور

تأکید بر حتمی بودن ظهور حضرت مهدی موعود عَجَّلَ اللهُ فَرَجَهُ الشَّرِيفَ مضمون بسیاری از احادیث نقل شده از نبی گرامی اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ است که به صورت‌های گوناگون بیان شده است. گاهی چنین آمده است: «اگر از

دنیا جز یک روز باقی نماند چنین موعودی خواهد رسید». ترمذی از رسول خدا ﷺ چنین نقل می‌کند: «لا تذهب الدنيا حتى يملك العرب رجل من اهل بيتي يواطئ اسمه اسمي؛ دنیا به پایان نخواهد آمد تا آنکه مردی از اهل بیت من که هم نام من نیز هست بر عرب حاکم شود». خود ترمذی همین مضمون را در حدیث دیگری نیز آورده است (ترمذی، ۱۴۲۱). ابن شیبه، ابوداود، احمد بن حنبل، ابن ماجه و طبرانی همین مضمون را در کتاب‌های حدیثی خود با عبارات گوناگون منعکس کرده‌اند.

۴. زمینه‌ها و نشانه‌های ظهور در منابع اهل سنت

۴-۱. زمینه‌های ظهور

بحث از تحولات اجتماعی پیش از ظهور که پیامد آن قیام منجی موعود عَلَيْهِ السَّلَام است به عبارت‌های مختلفی در منابع اسلامی بازتاب پیدا کرده است و هدف در این مجال، بررسی کلی در منابع عامه است.

۴-۱-۱. ناامیدی کامل مردم

ابن ابی شیبه از پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نقل می‌کند: «مردی از خاندان من ظهور خواهد کرد آن هنگام که مردم گسسته از زمان باشند (کنایه از ناامیدی). (ابن ابی شیبه، ۱۴۱۶، ۱۴۱۶/۷) این روایت را نورالدین هیثمی و گنجی شافعی ذکر کرده‌اند. سلیمان قندوزی آورده است که رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به امام علی عَلِيٌّ فرمود: «یا علی ظهور حضرت مهدی عَلَيْهِ السَّلَام هنگامی خواهد بود که شهرها دگرگون شده، بندگان خدا سست، ناتوان و از فرج و ظهور ناامید گردند. در این هنگام مهدی عَلَيْهِ السَّلَام قائم که از فرزندان من است ظاهر گردد» (گنجی شافعی، ۱۴۲۱، ص ۴۲). این ناامیدی در اصل، ظهور است و در واقع یک ناامیدی همه‌جانبه‌ای شکل می‌گیرد و آن‌گاه ظهور تحقق می‌یابد.

۴-۱-۲. بی‌پناهی مردم

زمان قبل از ظهور، زمانی است که مردم به شدت احساس بی‌پناهی می‌کنند و از آنجا که همه درها را به روی خود بسته می‌بینند و جایگاهی که حق خودشان را بستانند، سراغ ندارند حالت یأس و بی‌پناهی برای مردم ایجاد می‌شود. عبدالرزاق صنعانی از پیامبر اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نقل می‌کند: «بلائی

دامن گیر این امت خواهد شد که مردم پناهگاهی نمی یابند که از شر این ظلم بدان پناه آورند که خداوند (در این هنگام) مردی از خاندان من را خواهد فرستاد» (صنعانی، ۱۳۹۰). دیگر راویان عامه مانند یوسف مقدسی شافعی نیز این حدیث را نقل کرده اند. در صحیح بخاری از ابوهریره نقل شده است که رسول خدا ﷺ فرمود: «به زودی فتنه هایی فرامی رسد که نشسته بهتر از ایستاده است و ایستاده بهتر از راه رونده است و راه رونده بهتر از ساعی است. (فمن وجد ملجئا او معاذا فليعذر به؛ پس هرکس پناهگاهی بیابد هرآینه به آنجا پناه ببرد)» (بخاری، ۱۴۲۲، ۸/۸۹).

۳-۱-۴. فراگیرشدن ظلم و ستم و فتنه ها

فراگیرشدن ظلم و ستم پیش از ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف یکی از بحث های مشهور است که روایات مربوط به حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف به آن اشاره دارد. این گسترش ظلم و ستم گاهی به صورت کلی در منابع ذکر شده است بی آنکه مصداق داشته باشد و گاه ستمکار هم معرفی شده است که این ستمگری به حاکمان نسبت داده شده است که از مجموع آنها چنین مستفاد می شود که از هر ناحیه ای بر جامعه ظلم و ستم اعمال می شود چه از سوی فرمانروایان و چه از جای دیگر. نکته قابل توجه در این احادیث کلمه ملت است. از این واژه چنین به دست می آید که ظلم و ستم فراگیر است و جایی را نمی توان یافت که به این درد مبتلانشده باشد. حضرت علی عنه السلام می فرماید: «لتملأ الارض ظلما وجورا... ثم لتملأ بعد ذالك قسطا وعدلا كما ملئت ظلما وجورا؛ ظلم و ستم در زمین فراگیر خواهد شد، پس از آن عدالت و دادگری آن را پر خواهد کرد آن گونه که از ستم و بیداد پر شده است» (صنعانی، ۱۳۹۰).

۵. نشانه های ظهور

۱-۵. ندای آسمانی

رسول گرامی اسلام صلى الله عليه وآله وسلم فرمود: «در ماه محرم بانگی از آسمان برآید بدین مضمون که برگزیده خداوند فلان (مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف) است، پس سخنش را بشنوید و از او پیروی کنید» (ابن حماد، ۱۴۲۳، ص ۹۳).

۵-۲. خروج دجال

یکی از نشانه‌های ظهور و یا به تعبیر اهل سنت از علایم آخرالزمان، خروج دجال است. دجال در لغت به معنای روغن مالی کردن چیزی است که باطن آن بی ارزش باشد. در اصطلاح به فرد کذاب، منافق و فریبکاری می‌گویند. دجال در کتب مسیحیت هم مطرح شده و در آن کتاب‌ها نیز یک شخصیت منفی و ضد مسیح معرفی شده است. در صحیح بخاری از عایشه نقل شده است: «سمعت رسول الله ﷺ يستعید فی صلاته من فتنه الدجال؛ شنیدم رسول خدا ﷺ در نمازهایش از فتنه دجال به خدا پناه می‌برد» (یزدی حائری، ۱۴۲۲، ۱۱۲/۲). مسلم در صحیح خود در باب صفة الدجال چندین حدیث با اسناد متعدد می‌آورد مبنی بر اینکه دجال کافر است و بین دو چشمش نوشته شده است «او کافر است» (نیشابوری، ۱۳۹۸، ۸/۱۹۳).

۶. عصر ظهور

۶-۱. محل ظهور

درباره نقطه آغازین ظهور امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و پیوستن یاران خاص به ایشان و نیز بیعت مردم با آن حضرت حدیث‌های زیادی ذکر شده است و نقطه اشتراک همه این روایت‌های اسلامی در این است که امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ظهورش را از مکه آغاز خواهد کرد. (طبری، ۱۳۶۳، ص ۲۴۰) تا حد زیادی نیز اتفاق نظر وجود دارد که از کنار کعبه این حرکت بزرگ آغاز خواهد شد. رسول گرامی اسلام ﷺ می‌فرماید: «فیاتیه عصاب العراق و ابدال الشام فیبايعونه بين الركن و المقام؛ دسته‌هایی از عراق و بزرگانی از شام به سوی او می‌آیند و با او میان رکن و مقام بیعت می‌کنند» (ابن حماد، ۱۴۲۳، ص ۲۴۲). شماری از حدیث‌ها آغاز قیام را میان رکن و مقام دانسته‌اند (ابن حماد، ۱۴۲۳، ص ۲۴۰) و شماری دیگر از آنها تکیه بر حجرالاسود به هنگام ظهور را گفته‌اند و آغاز قیام را از همانجا گفته‌اند (غفاری، ۱۳۷۶، ص ۳۱۵). برخی دیگر محل بیعت با وی را میان زمزم و مقام دانسته‌اند (طبری، ۱۳۶۳، ص ۲۴۸) و برخی محل ظهور را میان حجرالاسود و در کعبه ذکر کرده‌اند (راوندی، ۱۴۰۹، ۲/۹۲۴). این قبیل اختلافات مختصر تاحدی طبیعی است و به ظاهر تمام اینها گویای این واقعیت هستند که ظهور

حضرت از مکه و در مسجدالحرام و از کنار کعبه آغاز خواهد شد. لازم به توضیح است که بیشتر حدیث‌های اهل سنت ظهور ایشان را میان رکن و مقام گفته‌اند.

۲-۶. تعداد یاران

یاران خاص امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف سنگ‌های زیرین انقلاب جهانی هستند. عدد این یاران برجسته در روایات اسلامی به تعداد یاران پیامبر صلی الله علیه و آله در جنگ بدر یعنی، ۳۱۳ نفر ذکر شده است. از ام‌السلمه نقل شده است که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «بیایع لرجل بین الرکن و المقام عدة اهل البدر، فیأتیہ عصائب اهل العراق و ابدال الشام؛ میان رکن و مقام با مردی بیعت می‌شود. تعداد بیعت‌کنندگان به تعداد حاضران جنگ بدر است و آن‌گاه گروه‌هایی از عراق و برجستگان شام پیش وی می‌آیند» (سیوطی، ۱۴۱۴، ص ۷۳).

۳-۶. قدرتمندی یاران امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف

محمدبن حنفیه می‌گوید: «امام علی علیه السلام در پاسخ شخصی که درباره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از آن حضرت پرسیده بود، فرمود: «فیجمع الله تعالی له قوما قزعا کقزع السحاب، یؤلف الله بین قلوبهم، فلا یستوحشون الی أحد و لا یفرحون بأحد دخل فیهم؛ خداوند متعال گروهی را برای وی جمع خواهد کرد که به مانند جمع شدن پاره‌های ابرق‌های آنان را به هم پیوندزده و از هیچ کس هراس به دل ندارند و از افزوده شدن افرادی به جمعشان خوشحال نمی‌شوند». (شافعی مقدسی، ۱۴۱۶، ص ۹۱)

۴-۶. برکات عصر ظهور

۱-۴-۶. عدالت‌گستری

براساس روایات فراوان، عدل و قسط از مهمترین اهداف قیام حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است. ابوسعید خدری از رسول خدا صلی الله علیه و آله چنین نقل می‌کند: «المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف منی یملاً الأرض قسطاً و عدلاً كما ملئت ظلماً و جوراً؛ مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از من است. زمین را پراز عدل و داد می‌کند همان‌طور که پراز ظلم و جور شده باشد» (ابن بطریق، ۱۴۰۷، ص ۴۳۳). این روایت دو بخش دارد: بخش اول درباره عدالت‌گستری است و بخش دوم به پیش‌زمینه ظهور اشاره دارد.

۶-۴-۲. رفاه و آسایش عمومی

عصر حاکمیت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف که در واقع همان مدینه فاضله اسلامی است عصر رفاه و آسایش همگانی است به گونه‌ای که دیگر نیازمندی در جامعه پیدا نمی‌شود و این دلیل مهمی است بر اینکه توزیع ثروت‌ها و منابع عادلانه است. ابن ابی شیبہ از رسول خدا صلى الله عليه وآله در روایتی آورده است: «یکون فی امتی المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف تعیش امتی فی زمانه عیشالم تعشه قبل ذلک؛ مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در میان امت من خواهد بود. مردم به چنان نعمت و برخورداری وسعت یابند که در هیچ زمانی پیش از آن دست نیافته باشند» (اربلی، ۱۳۸۱، ۲/۴۷۸).

۶-۴-۳. رضایت همگانی از حکومت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

تمام مردم پس از ظهور و در دوران حکومت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از حاکمیت آن حضرت رضایت کامل خواهند داشت. (جوینی خراسانی، ۱۴۰۰، ۲/۳۱۰) عن حذیفه الیمان عن النبی صلى الله عليه وآله قال: «یبایع له الناس بین الرکن والمقام، یرد الله به الدین و یفتح له فتوحا، فلا یبقی علی وجه الأرض الا من یقول: لا اله الا الله؛ مردم میان رکن و مقام با امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بیعت می‌کنند و خداوند به وسیله او دین را به جایگاه خودش برمی‌گرداند و پیروزی‌هایی برای او به وجود می‌آورد تا بدان جا که هیچ کس بر زمین نماند جز آنکه بگوید: لا اله الا الله» (شافعی مقدسی، ۱۴۱۶، ص ۵۶).

۷. نتیجه‌گیری

اعتقاد به منجی و موعود عقیده‌ای فراملی و فرادینی است و فطرت هر آدمی با آن عجین است. این موعود در هر دین و ملتی با نام و ویژگی خاص معروف است. در صحاح سته که معتبرترین کتب اهل سنت و موثق‌ترین منابع آنهاست این موضوع مطرح شده است. عامه در روایات فراوانی به حقیقت اندیشه مهدویت اشاره دارند. اگرچه در پاره‌ای از موارد تفاوت‌هایی با اعتقاد شیعه به چشم می‌خورد، اما موارد مشترک فراوانی وجود دارد که هدف از پژوهش حاضر بررسی این اشتراکات است. حتمی بودن ظهور، ناامیدی عمومی مردم، بی‌پناهی مردم، فراگیر شدن ظلم و ستم، محل ظهور، نشانه‌های ظهور از جمله ندای آسمانی، خروج دجال، محل ظهور، تعداد یاران، قدرتمندی یاران

حضرت، برکات عصر ظهور از جمله عدالت گستری، رفاه و آسایش عمومی، رضایت همگانی از حکومت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از جمله مشترکات شیعه و سنی درباره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است.

فهرست منابع

۱. ابن ابی الحدید، عبد الحمید بن هبه الله (۱۳۸۵). شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۲. ابن ابی شیبہ، محمد (۱۴۱۶). الکتاب المصنف فی الاحادیث والآثار. بیروت: دار الکتب العلمیه.
۳. ابن بطریق یحیی بن حسن (۱۴۰۷). عمدہ عیون صحاح الاخبار. قم: جامعہ مدرسین.
۴. ابن حماد، نعیم (۱۴۲۳). الفتن. بیروت: دار الکتب العلمیه.
۵. اربلی، علی بن عیسی (۱۳۸۱). کشف الغمہ. تبریز: بنی هاشمی.
۶. بخاری، محمد بن اسماعیل (۱۴۲۲). صحیح بخاری. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۷. ترمذی، محمد بن عیسی (۱۴۲۱). الجامع صحیح. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۸. جوینی خراسانی، علی بن محمد (۱۴۰۰). رائد السمطین. بیروت: مؤسسہ محمودی.
۹. حسینی جلالی، سید محمد جواد (۱۴۰۹). احادیث المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف من مسند احمد بن حنبل. قم: جامعہ مدرسین.
۱۰. راوندی، قطب الدین (۱۴۰۹). الخرائج والجرائح. قم: مدرسہ الامام المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف.
۱۱. سجستانی، سلیمان بن اشعث (۱۴۱۰). سنن ابوداود. بیروت: دار الکتب العربی.
۱۲. سیوطی، جلال الدین (۱۴۱۴). الحاوی للفتاوی. بیروت: دار الفکر.
۱۳. سیوطی، عبدالرحمن بن ابی بکر (بی تا). العرف الوردی فی اخبار المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف. تهران: مرکز تحقیقات و الدراسات العلمیه.
۱۴. شافعی مقدسی، یوسف (۱۴۱۶). عقد الدرر فی اخبار المنتظر. قم: جمکران.
۱۵. صنعانی، عبدالرزاق (۱۳۹۰). المصنف. هند: المجلس العلمی.
۱۶. طبرانی، سلیمان بن احمد (۱۴۰۶). المعجم الکبیر. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۱۷. طبری، محمد بن جریر (۱۳۶۳). دلائل الامامہ. قم: منشورات رضی.
۱۸. غفاری، محمد جواد (۱۳۷۶). غیبت نعمانی. تهران: نشر صدوق.
۱۹. گنجی شافعی، ابوعبدالله محمد (۱۴۲۱). البیان فی اخبار صاحب الزمان عجل الله تعالی فرجه الشریف. تحقیق: الفتلاوی، احمد. بیروت: دار المحجہ البیضا.
۲۰. نیشابوری، مسلم بن حجاج (۱۳۹۸). صحیح مسلم. بیروت: دار الفکر.
۲۱. یزدی حائری، علی (۱۴۲۲). الزام الناصب. بیروت: مؤسسہ الاعلمی.

